

En bättre och jämlik hälsa och ökat välbefinnande

S-föreningen Bättre och Jämlik Hälsa

Vi anser

att socialdemokratins yttersta strävan ska handla om att alla människor ska kunna må så bra som det är individuellt möjligt och känna välbefinnande. Detta ska gälla oavsett om en person har en sjukdom eller en funktionsnedsättning.

En god hälsa innebär att känna meningsfullhet i tillvaron, att ha ork och att kunna styra och hantera sitt liv efter de förutsättningar man har. Vi delar Världshälsoorganisationens synsätt att en god hälsa utifrån individens egna förutsättningar ska vara en rättighet.

Hälsan och livslängden har under lång tid i stort förbättrats i vårt land. Samtidigt har de stora skillnaderna i hälsa mellan olika sociala grupper bestått och på senare tid ökat. Männen i Danderyd lever t.ex. nio år längre än männen i Överkalix. De stora könsskillnader som finns i hälsa och livslängd beror främst på ett ojämnt samhälle. Den psykiska ohälsan har ökat påtagligt bland ungdomar och allra mest hos flickor.

Skillnader i hälsa handlar därför i korthet om såväl klass, kön som generation. Om människor inte mår bra eller känner välbefinnande, vart syftar då våra politiska mål? Frihet och materiell standard räcker inte; människor måste också uppleva livskvalitet.

För att förbättra folkhälsan har tillväxt setts som en nödvändighet, men tillväxt skapar i sig *inte* en bättre och jämlik hälsa i redan rika länder; det handlar om hur tillväxten används och fördelas. Konsumtionssamhället kan i sig öka den psykiska ohälsan. Klimatförändringarna hotar den globala hälsan. Miljöpolitik är därför en folkhälsofråga.

Individens hälsa och välbefinnande bestäms av många faktorer, men mest handlar det om vilka resurser vi har och vilka risker vi utsätts för. Det handlar om livsvillkor och *politiskt påverkbara* faktorer, som är grunden till att hälsan är så ojämnt fördelad. Våra livsvillkor avgörs av vår ”sociala position” i samhället och den makt och de resurser som den ger. ”Social position” kan likställas med den ”plats” vi har i samhället baserad på utbildningsnivå, yrke, inkomst, kön och etnicitet, men även på ålder, sexuell läggning, funktionsnedsättning och hur starkt socialt nätverk vi har. De hälsorisker vi utsätts för ser också helt olika ut, beroende t.ex. på vår arbetsmiljö.

En bilolycka som medför att en person blir rörelsehindrad behöver exempelvis inte få några konsekvenser för arbete och inkomst, om personen har ett yrke där rörelsehindret inte betyder så mycket. Samma funktionsnedsättning kan i ett annat yrke medföra förlust av arbetet, minskad inkomst, förändrad social position och påverkan på den sociala tillhörigheten och gemenskapen, vilket i sin tur kan leda till ytterligare ohälsa.

Individens levnadsvanor har självfallet betydelse för hälsan, men vi måste se sambandet med livsvillkoren. Om tillvaron känns pressad är det också lättare att utveckla levnadsvanor som ger en omedelbar vinst.

Vi kan förbättra hälsan och göra den jämlik!

Vi vill skapa förutsättningar för en bättre hälsa för alla. Vårt fokus är att främst förbättra hälsan hos dem som mår sämst och lever kortast. Ett gott samhälle karaktäriseras av små inkomst- och förmögenhetsskillnader, rätt till arbete, välfärdssystem som gäller alla och en social gemenskap som inte utestänger vissa. I ett sådant samhälle mår alla bättre.

Att minska ojämlikheten i hälsa handlar om att hela samhället strävar efter så jämlika och jämställda livsvillkor som möjligt genom att minska klass-, köns- och generationskillnader i resurser och makt. Insatser behövs också för att minska utsatthet för hälsorisker, minska individens sårbarhet och lindra sociala konsekvenser av ohälsa.

Minska inkomstskillnaderna och förbättra de generella välfärdssystemen

Individens och familjens relativa inkomst och förmögenhet har stor betydelse för hälsan. Det räcker därför inte att allmänt höja inkomstnivåerna. Skillnaderna mellan människor kan ändå bestå eller öka, vilket skett under de senaste decennierna. Människor som drabbas av arbetslöshet eller sjukdom måste tillförsäkras en inkomst som gör att de inte blir ännu mer utsatta för hälsorisker. Maskorna i välfärdsnäten bör tätas istället för vidgas. En individ som både är sjuk och får en låg inkomst är sårbar för ytterligare ohälsa. Barnfattigdomen i Sverige är mindre än i andra länder, eftersom vi har generella välfärdssystem. Ändå lever vart tionde barn i fattigdom. Att som barn leva under sämre villkor än andra påverkar hälsan även som vuxen. Barn med utländsk bakgrund, barn i storstädernas fattiga förorter och barn till ensamstående är mest drabbade.

En skola där alla elever kan utvecklas

Skolpolitiken borde handla mer om att så många ungdomar idag lämnar skolan utan fullständiga betyg eller hoppar av i förtid. De får helt enkelt inte det stöd de behöver. På individnivå är utbildning en viktig förutsättning för en god hälsa under hela livet. Skolor i mindre privilegierade områden bör få mer resurser. Men varje barn som behöver individuellt stöd ska få det, oavsett i vilken skola man går i.

Fokus i skoldebatten bör därmed vara *hur* alla barn ska kunna utvecklas på sina villkor. Tydliga och mätbara mål ska sättas för hur skolorna stödjer barnen och hur de lyckas bryta det sociala arvet. Det är skolorna som behöver betygsättas – inte bara barnen. Idag sätts alltför stor press på gymnasieungdomarna. Vuxenutbildning är därför en hälsofråga.

Förbättra övergången mellan skola och arbetsliv

Många ungdomar som lämnar skolan går ut i ”tomma intet”. Det finns aktuella siffror som visar att samhället idag saknar kunskap om vad över 100 000 ungdomar mellan 15-24 år gör; de finns inte i skolan och de har inte jobb. Ungdomar som under en längre tid går utan sysselsättning har sämre förutsättningar för en god hälsa.

Förbättra arbetslivets villkor

Arbetsmiljön är viktig för människors hälsa. Under nittiotalskrisen ”slimmades” arbetsplatserna. Rätt balans behövs när det gäller krav, kontroll och stöd i arbetet. Ledarskapet har stor betydelse. De anställdas inflytande måste öka. Företagshälsovården måste förbättras och tillsynsverksamheten förstärkas. Sjuttio procent av arbetsgivarna gör inte det de ska när det gäller regler för arbetsmiljöarbete. De måste få mer kunskap om psykiska arbetsproblem.

Den flexibla arbetsmarknaden kräver en annan politik. För många människor, särskilt unga, är vikariat ofta det enda ”permanenta” jobb de kan få. Vikariat, behovsanställningar, projektanställningar och bemanningsföretag är exempel på anställningsformer som inte skapar det trygga arbetsliv och känsla av sammanhang på arbetsplatsen som vi eftersträvar.

Stärk den sociala gemenskapen

Social gemenskap och känsla av sammanhang är viktiga förutsättningar för människors hälsa. Fysisk och psykisk hälsa hör ihop, immunförsvaret påverkas av hur vi mår psykiskt. Tillit till andra människor och till samhället är viktigt. Ett alltför individualistiskt samhälle kan minska den sociala gemenskapen. En alltför stark social gemenskap kan begränsa individens frihet. Den samhällsutveckling som nu pågår i vårt land tenderar att bli alltför individfixerad.

Pröva att inför någon form av civil ”samhällstjänst” för ungdomar. Det kan stärka individens ansvar och skapa en större tillhörighet. Formerna för detta måste utvecklas. Ideellt arbete måste stödjas, det får dock aldrig inkräkta på samhällets ansvar för vård och omsorg. Om det tydliggörs så kan frivilligarbete skapa en varmare samhällsanda. Det kan handla om att hjälpa barn med läxor, vara ”introduktionsfamilj” för nya svenskar m.m. Att få känna att man är behövd är hälsofrämjande.

Skärp samhällets hälsofrämjande ansvar

Samhället måste skärpa kraven på att all verksamhet som man har finansieringsansvar för är hälsofrämjande. Alla skolor ska vara hälsofrämjande, som t.ex. att ha skolhälsovård, erbjuda frukost och stimulera fysisk aktivitet. Inom vård och omsorg ska maten vara god och måltidssituationen stimulerande. Äldre och personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet att komma ut. Hälso- och sjukvården måste arbeta mer hälsofrämjande; stimulera till fysisk aktivitet, uppmärksamma riskbruk av alkohol, stödja bra matvanor, ge tobaksslutarstöd. Det kan också minska behovet av läkemedel.

Lärdomar av svensk tobakspolitik

Rökning är *en* av förklaringarna till dagens stora sociala skillnader i hälsa. Strukturella insatser krävs, som t.ex. att rökning måste bort från offentliga miljöer och röksslutarstöd erbjudas. Allmän information räcker inte. Inom andra områden är det viktigt att dra lärdom av både det lyckade och misslyckade tobaksarbetet. Annars kan genomsnittsstatistiken förbättras utan att man når dem som mår sämst.

Särskilda målgrupper

Utöver en förändring av grundläggande samhällsvillkor och generella insatser finns det tre grupper som kräver även mer riktade insatser för att hälsan ska kunna förbättras:

Personer med funktionsnedsättning

En stor del av samhällets samlade ohälsa finns bland människor med funktionsnedsättning. Dålig hälsa är mer än tio gånger vanligare jämfört med andra. En tredjedel av den ohälsan har inte med funktionsnedsättningen i sig att göra. Det betyder att mycket är påverkbart.

Ungdomar och unga vuxna

Ungdomar mår allt sämre psykiskt; arbetslöshet, dålig ekonomi, bostadsbrist, hög alkoholkonsumtion och låg fysisk aktivitet är några orsaker. Det finns också en falsk föreställning om att alla har samma möjligheter att lyckas. Därmed blir allt individens eget fel om något inte går bra. Individualisering, kommersialisering och för stora krav påverkar hälsan. Samhället måste också tidigt stödja barn som far illa och barn med t.ex. ADHD.

Äldre 80+

Långt upp i åldrarna är det samhällets allmänna villkor som påverkar hälsan. För de allra äldsta krävs dock ofta riktade insatser, som att se över läkemedelsförbrukning, ge praktiskt stöd att komma ut varje dag, bryta isolering och förändra tråkiga matsituationer. Ett tryggt och tillgängligt boende är en avgörande faktor för att främja hälsan.

Sammanfattning av våra förslag

att en nationell jämlikhetskommission för hälsan tillsätts för att föreslå åtgärder för att minska de sociala hälsoskillnaderna. Förebilden är WHO:s kommission, som visar att det går att utjämna skillnaderna i hälsa inom och mellan länder under en generation

att inkomst- och förmögenhetsskillnader motverkas och den generella välfärdspolitiken utvidgas till att gälla alla

att skolans fokus ska vara att inga elever ska behöva lämna skolan i förtid eller med ofullständiga betyg och använda förslagen från ”Hälsofrämjande skolor”

att förbättra övergången för unga mellan skola och arbetsliv, så att ingen lämnas sysslös

att etablera ett nytt kunskapscenter om arbetslivets utveckling, stärka Arbetsmiljöverkets tillsynsarbete, införa konceptet ”Hälsofrämjande arbetsplatser”, upprätta jämställdhetsplaner, förstärka arbetsmarknadspolitiken efter de nya anställningsformerna, minska långtidsarbetslösheten och stärka företagshälsovården.

att den sociala gemenskapen stärks, pröva civil ”samhällstjänst” och stöd ideellt arbete

att all offentligt finansierad verksamhet ska vara hälsofrämjande, med kvalitetskrav vid upphandling, certifiering, vårdval etc.

att en mobilisering mot tobak genomförs med fokus på de grupper som röker mest

Utöver dessa generella insatser behövs också riktade insatser mot personer med funktionsnedsättning i alla åldrar, tonåringar och unga vuxna, och äldre 80+.

Det lokala partiarbetet

- Tillsätt en arbetsgrupp som analyserar hur hälsan ser ut i den egna kommunen och jämför med hur det ser ut på andra orter.
- Bryt ner de bestämningsfaktorer för hälsan som är särskilt viktiga till konkreta förslag.
- Tydliga krav på hälsofrämjande insatser i vård, omsorg och skola måste ställas vid vårdval, certifieringar och upphandlingar. Ersättningssystemen ska kopplas till det.
- Vid all samhällsplanering måste man utgå från vad som är hälsofrämjande.

Det här är en kortversion av vår folkhälsopolitiska strategi som föreningen antagit. Hela dokumentet finns på www.socialdemokraterna.se/folkhalsa